

5. Deci, E. L. Facilitating internalization: The self-determination theory perspective/ E.L.Deci, H.Eghrari, B. C. Patrick & D. R. Leone //Journal of Personality. - 1994. – Vol. 62. – P.119-142.
6. Loevinger, J., & Blasi, A. The self: Interdisciplinary approaches/ J.Loevinger, & A.Blasi// Strauss S. & Goethals O. Development of the self as subject. New York, 1991 - P. 150-167.
7. Ryan, R. M. Emotional autonomy versus detachment: Revisiting the vicissitudes of adolescence and young adulthood/ R. M. Ryan, J. H. Lynch //Child Development, 1989. – Vol. 60.- P. 340- 356.

Отримано 08.09.2014 р.

УДК 159.922

Сіпакова О.А. °

Київського національного університету імені Тараса Шевченка Інститут післядипломної освіти, студентка

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.

У статті розглядаються змістові особливості ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді, їхні функції у структурі особистості. Ціннісні орієнтації студентської молоді трактуються як культурний компонент особистості. Надається порівняльна характеристика ціннісних орієнтацій молоді в політичній, комунікативній та культурно-соціальній сферах.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, цінності, студентська молодь

В статье рассматриваются содержательные особенности ценностных ориентаций современной студенческой молодёжи, их функции в структуре личности. Ценностные ориентации студенческой молодёжи трактуются как культурный компонент личности. Дается сравнительная характеристика ценностных ориентаций молодёжи в политической, коммуникативной и культурно-социальных сферах.

Ключевые слова: ценностные ориентации, ценности, студенческая молодёжь

In the article the rich content features of the valued orientation of modern student youth, their functions, are examined in the structure of personality. The valued orientation of student young people are interpreted as a cultural component of personality. Comparative description of the valued orientations of young people as given in political one, communicative and a mcode cultural-social spheres.

Keywords: valued orientations, values, student young people

Актуальність. Особа у суспільстві належить до певної соціальної групи і є носієм її цінностей і норм. Проте в ході життєдіяльності люди пересуваються у соціальній структурі суспільства по горизонталі і вертикалі. Соціальна мобільність зумовлює зміну старого образу життя, цінностей, норм, стилю поведінки, мовного коду на прийнятті у новій соціальній групі. Таким чином, зміна положення індивіду у системі соціальних координат робить його новою людиною.

Цінності, прийняті у тій чи іншій соціальній групі, визначають норми поведінки цієї групи, а порушення їх – карається. Людина, яка належить до будь-якої великої (клас, стан) або малої (навчальна група або трудовий колектив) соціальної групи, має підкорятись законам, які прийняті в цьому соціумі, не порушувати їх і не наслідувати цінностей інших груп.

Суперечності між нагальною необхідністю формування ціннісних орієнтирів вітчизняного соціуму, впровадження в освітній процес вищого навчального закладу програм щодо становлення та розвитку ціннісних орієнтацій молодих

людей і фактичним рівнем розробленості даної тематики у психологічній науці роблять актуальною тему ціннісних орієнтирів сучасної студентської молоді.

Аналіз досліджень. У сучасній психологічній літературі проблема ціннісних орієнтацій особистості розглядається в дослідженнях теоретичного і прикладного характеру. Більшість робіт присвячено вивченню ціннісних орієнтацій на соціологічному рівні. Ряд авторів розглядають ціннісні орієнтації в контексті проблем регуляції і прогнозування соціальної поведінки (В. О. Ядов, О. С. Дейнека, В. А. Хащенко, Е. Г. Чернова). Вивчається динаміка ціннісних орієнтацій (А. Л. Журавльов, Ю. Ю. Колягіна). Психологічний аспект проблеми ціннісних орієнтацій особистості також знайшов відображення в дослідженнях деяких вітчизняних психологів. Зокрема, йдеться про особливості ціннісної детермінації становлення соціальної суб'єктності студентства в умовах соціокультурної трансформації (Л. Г. Сокурянська), суб'єктно-ціннісну детермінацію творчої обдарованості (О. Л. Музика).

Метою розвідки є з'ясування змісту ціннісних орієнтацій студентської молоді та їхніх функцій у структурі особистості

Виклад основного матеріалу. В юнацькому віці особливого значення набуває чітко вибудована система ціннісних орієнтацій особистості. За твердженням Є. І. Головахи «плануючи майбутнє, намічаючи конкретні події - плани і цілі, людина виходить, насамперед, з певної ієрархії цінностей, представленої в її свідомості» [2, с. 67]. Несформованість уявлень людини про майбутнє - результат неузгодженості ціннісних орієнтацій, коли людина не може здійснити вибір найбільш значущих сфер життєдіяльності [2, с. 70]. Коли рівні за значимістю цінності конкурують у свідомості людини, виникає ситуація невизначеності життєвого вибору, людині важко визначити першочергові напрями діяльності. Дослідники вважають, що найважливішою передумовою успішної самореалізації людини в майбутньому є узгоджена, несуперечлива система ціннісних орієнтацій, яка лежить в основі формування змістовно і хронологічно узгоджених життєвих цілей і планів.

Уявлення про порівняно віддалені у майбутньому професійній, сімейній та інших сферах життєдіяльності формуються в особистості вже у 14-15 років. Юнаки і дівчата виявляють реалістичність у життєвих домаганнях, пов'язаних з майбутньою професійною діяльністю і сім'єю.

Однак у сфері освіти, соціального просування і матеріального споживання їхні домагання є менш реалістичними. Більш високий рівень домагань в цих сферах не завжди підкріплюється відповідними професійними спрямуваннями.

Студентство визначається як особлива соціальна група, що характеризується спеціально організованим, просторово і тимчасово структурованими буттям, умовами праці, побуту і дозвілля, соціальною поведінкою і психологією, системою ціннісних орієнтацій.

За Е. Еріксоном, перебування у вищому навчальному закладі є «законодавчо закріпленою відстрочкою» у прийнятті людиною ролі дорослого, яку він у контексті формування ціннісної системи називає «психосоціальним мораторієм». Однак, на думку більшості авторів, саме період навчання вважається для людини найбільш важливим у плані того, що відбувається в цей час професійного та особистісного самовизначення, становлення її як особистості. [3, с. 45]

Суспільство висуває до молодих фахівців все нові вимоги, закликаючи до відродження та розвитку національної культури, національної освіти, метою яких є формування гідного представника культури своєї країни. Виховання професіонала це не тільки озброєння його системою спеціалізованих знань, технологій, а й долучення до цінностей, ідеалів вітчизняної культури. Значиму роль при вибудовуванні системи ціннісних орієнтацій грає викладач, який зобов'язаний бути носієм і транслятором справді гуманістичних, конструктивних цінностей і зразком ціннісно-сформованої особистості.

Дослідники зазначають, що основний зміст ідеальної моделі ціннісних орієнтацій сучасних студентів вищих навчальних закладів має включати в себе: збереження життя і здоров'я як вищих життєвих цінностей; першорядність духовно-моральних опор, таких як щастя, любов, хороша сім'я, майбутнє дітей, дружба, що особливо важливо в умовах нестабільності та життєвого середовища; освіченість, хороша робота і хороше матеріальне становище; конкурентоспроможність, прагнення до професійної самореалізації, що будується на впевненості в собі, підприємливості, самостійності, завзятості, відповідальності, самовдосконаленні (в умовах появи нових можливостей, жорсткості конкуренції і вимог до професіоналізму); креативність, розвиток своїх здібностей та індивідуальності, збереження духовної незалежності і самоповаги (оскільки в даний час затребувані здатності приймати нестандартні рішення, створювати оригінальні проекти, критично мислити, відстоювати свою позицію і т.д.); активні соціальні контакти і соціальна компетентність, тобто встановлення сприятливих відносин у різних сферах соціальної взаємодії, розширення міжособистісних зв'язків, реалізація своєї соціальної ролі (в даний час затребуване вміння працювати в команді, бачити можливі перспективи кар'єрного росту). Вирішення соціально-економічних та освітньо-виховних проблем суспільства передбачає вдосконалення аксіологічної підготовки майбутніх фахівців, від якої залежатимуть духовне здоров'я нації, рівень аксіологічної освіченості юних громадян, успішність їх адаптації до нових соціально-економічних умов і конкурентоспроможність на ринку праці [1, с. 9].

Саме ціннісні орієнтації визначають духовний стрижень особистості, виражають її ставлення до світу і до самої себе, впливають на спрямованість і зміст соціальної активності, наповнюють життя змістом, є системоутвірним елементом світогляду. За домінуючими у суспільстві цінностями можна визначити рівень культурного розвитку суспільства, ступінь його цивілізованості, інтересів, що превалюють у суспільстві [5, с. 59].

Багатьма дослідниками відзначається тісний зв'язок мотиваційної сфери особистості з її ціннісними орієнтаціями (Ф. Е. Василюк, Б. Ф. Поршнєв, В. О. Ядов та ін.). Вибір особистістю тих чи інших підстав для здійснення вчинку, поведінки, припускає перевагу одного мотиву всім іншим. Вивчення мотивації професійного вибору і системи ціннісних орієнтацій студентської молоді служить інструментом для виявлення змін, що відбуваються в суспільстві, щодо перспектив отримання вищої освіти, професійної підготовки.

Так, досліджуючи зміст ціннісних орієнтацій студентської молоді С. І. Замогильний, Ю. В. Ставропольський і Т. Дорждагва констатують, що «молодь як об'єкт соціології включена в якості активно діючої соціальної групи в механізми економічного і соціального розвитку, а теоретичні і прикладні дослідження

соціальних проблем даної групи є одним з напрямків соціологічної науки, які найбільш активно розробляються». Як правило, ціннісні орієнтації або установки являють собою засвоєні і прийняті людиною соціальні норми і культурні цінності, що виступають в якості цілей життя та основних засобів досягнення. Вони відіграють головну роль у регулюванні соціальної поведінки молодих людей і є продуктом соціалізації [4, с. 88].

У недавньому минулому успіх виховання молоді оцінювався за єдиним критерієм, пов'язаним з оцінкою того, наскільки вдалося старшому поколінню передати дітям накопичений досвід, знання і цінності. Сьогодні цього явно недостатньо. Сучасна молодь є не тільки об'єктом виховання, але і суб'єктом соціальної дії, що вимагає принципово іншого підходу до проблеми її соціалізації, одним з місць реалізації якої можуть бути вищі навчальні заклади.

Система ціннісних орієнтацій молодого покоління, будучи психологічною характеристикою зрілої особистості, фіксує змістовне ставлення людини до соціальної дійсності і в цій якості визначає лінію її поведінки. Як елемент структури особистості ціннісні орієнтації характеризують внутрішню готовність людини до здійснення певної діяльності по задоволенню потреб та інтересів, а також вказують на спрямованість її поведінки.

В. А. Смирнов виокремлює кілька типів ситуацій ризику, що відображають основні етапи процесу соціального розвитку молоді: «По-перше, це ризики, пов'язані з загрозою здоров'ю та життю молодих людей ... По-друге, ризики, пов'язані з невизначеністю і нерівністю життєвого старту. По-третє, ситуації, пов'язані з невизначеністю можливостей самореалізації. По-четверте, ситуації ціннісно-нормативної невизначеності, що включають в собі ризики соціальної дезорієнтації, аномії, розриву з соціальними інститутами» [9, с. 17].

В. Є. Семенов зазначає, що ціннісні орієнтації молоді за останні 30-40 років зазнали помітних змін, особливо це стосується значущості праці. У радянський час, в 1960-ті – першій половині 1970-х рр., цінність цікавої роботи у молоді була на першому місці, її обирали не менше 2/3 респондентів; тепер вона знаходиться на четвертому місці. Це обумовлено, зокрема, тим, що в ході реформ була скасована ідеологія особливої суспільної значущості праці, трудового виховання. У сучасних ЗМІ зник образ чесного трудівника, передовика виробництва, взагалі всякої трудящої людини. Бути робочим, техніком, інженером стало не престижно. Відбулася заміна «героїв праці» «ідолами споживання» (поп-зірки, гумористи, пародисти, астрологи тощо) [8, с. 43].

Таким чином, система ціннісних орієнтацій особистості є багатофункціональним психологічним явищем. Сьогодні відбувається процес переоцінки цінностей. Перш за все, молодим поколінням, формуються нові життєві орієнтації та професійні стратегії.

В українському суспільстві складається стійка тенденція стихійної самоадаптації молоді до умов життя. Зміна суспільної системи зумовили переоцінки значущості багатьох фундаментальних цінностей. У цьому контексті особливого значення набувають процес ціннісного самовизначення молоді у ВНЗ, формування системи ціннісних орієнтацій, що має гуманістичну спрямованість і необхідна для успішної реалізації майбутньої професійної діяльності.

Ціннісні орієнтації студентської молоді є культурним компонентом особистості. На різних вікових стадіях ті чи інші аспекти розвитку системи

ціннісних орієнтацій з певною періодичністю виходять на перший план. Це має яскравий вияв у ціннісних орієнтаціях студентської молоді у політичній, комунікативній та культурно-соціальній сферах.

Дослідники диференціюють цінності культури на матеріальні та духовні. Саме розробка теорії цінностей життя дає змогу відповісти на питання виховного характеру: про сенс життя, її справжні і помилкові цінності, про життєвий оптимізм, в чому полягає дійсне щастя людини і т. д. [7, с. 12]. Соціальний статус і самопочуття сучасної молоді формують світоглядні, політичні, моральні правові та художньо – естетичні ціннісні орієнтації.

Сьогодні як ніколи повно можна виявити протистояння цінностей у масовій свідомості життя суспільства. Підростає покоління формує своє становлення в умовах нових соціальних цінностей і зміні багатьох старих відносин. Звідси поява депресії і песимізму, невіра в себе і своє майбутнє. Виникає питання: жити в минулому, слухаючи розповіді старших про «прекрасні часи», коли нібито успішно вирішувалися «всі проблеми»; агресивно вести себе по відношенню до всіх нововведень; піти в «нікуди» або за допомогою власної активності домогтися успіху в житті.

В Україні все більше з'являється місць для можливостей фінансового самоствердження, де не вимагають високий рівень освіти і практики, але готові заплатити великі гроші. Хоча подібна робота не дає відчуття справжнього успіху, формує відчуття духовної порожнечі і безглуздя життя, для багатьох молодих людей це здається привабливим.

Що стосується безпосередньо культурних ціннісних орієнтацій молоді, то в цій сфері спостерігається прагнення бути ближче до моди і до «красивого» життя. Втрачає колишню значущість цінність класичної культури, стаючи неактуальною і чужою. Споживчі орієнтації стають пріоритетними в ціннісних орієнтаціях студентської молоді. За результатами соціальних дослідження, проведених Л. Г. Сокурянською, 63% молоді проводять час свій вільний час біля комп'ютера або в компанії з друзями, слухаючи головним чином розважальну музику. Але при цьому 26% студентів вважають за краще витратити свій час на відвідування студій, гуртків, 4% – на самоосвіту і 7% – заняття спортом. Це дає чітке уявлення про наявність проблеми культурної ідентифікації молоді, посилення процесів стандартизації культурного споживання та поведінки, пасивно-споживацького ставлення до культури [10, с. 221].

Поряд із цим, комунікативні ціннісні орієнтації у студентської молоді виявляються по-іншому. Так, відомо, що підлітки у віці до 18 років приблизно в півтора рази частіше, ніж молодь у віці старше 18 років, обговорюють з батьками вибір професії та плани на найближчі вихідні. Соціологічні дослідження показали, що респонденти старше 18 років в 1,5 рази частіше, ніж представники «молодшої групи», спілкуються з батьками, обговорюючи відносини з родичами, побутові проблеми, сімейний бюджет.

Молодь із сімей із середнім матеріальним статком частіше, ніж юнаки та дівчата з менш забезпечених сімей, обговорює з батьками навчальні справи і вибір професії. Підлітки, що мають високі показники успішності, частіше, ніж молодь з невисокими відмітками, обговорюють з батьками навчальні справи, книги і фільми, покупки. Обговорення книг і фільмів залежить від освітнього статусу батьків. Підлітки, батьки яких отримали вищу освіту, частіше, ніж молодь,

батьки яких мають більш низький освітній статус, обговорюють з батьками прочитані книги і переглянуті фільми.

Дослідження, проведені Т. В. Олинець, свідчать, що молодь, яка спілкується з батьками від двох і більше годин на день, на перше місце ставить навчальні справи (72,8 %) , на друге – покупки (67,5 %). Третє місце займає тема вибору професії (63,1 %). Учасники опитування, які спілкуються з батьками менш тривалий час, цей варіант відповіді виділяють , відповідно, в півтора і в два з половиною рази рідше, ніж юнаки та дівчата, які спілкуються з батьками більше двох годин на день [6, с. 78].

Результати соціологічних досліджень свідчать про те, що вибір проблем спілкування з батьками залежить від кількості часу, який члени сім'ї можуть приділити спілкуванню один з одним. В умовах дефіциту часу на спілкування діти і батьки значно рідше обговорюють теми вибору професії, плани на найближчі вихідні, спілкування з друзями, книги та фільми.

Дослідження показують, що оцінка відносин у сім'ї залежить від її матеріального становища та соціального стану. Юнаки та дівчата з сімей з високим достатком частіше, ніж інші, вважають свою сім'ю дружною. Підлітки з родин із середнім рівнем добробуту відзначають, що відносини з одними членами сім'ї краще, ніж з іншими. Молодь з сімей з низьким достатком частіше зазначає, що для них типова ситуація, коли кожен сам по собі. Виявлено вплив тем спілкування з батьками на оцінку студентами відносин у родині. Юнаки та дівчата, які обговорюють з батьками взаємини з друзями, прочитані книги, переглянуті фільми, покупки, навчальні справи, плани на найближчі вихідні, вибір професії, частіше вважають свою сім'ю дружною. Таким чином, зацікавленість до спілкування підлітків з батьками формує ціннісне ставлення до сім'ї.

Результати досліджень свідчать, що більше половини юнаків іноді обговорює події світового масштабу; четверта частина опитаної молоді постійно знаходиться в курсі подій в країні і за кордоном, регулярно обговорює їх зі своїм батьками; 16% опитаних ніколи не говорять з батьками про події у світі. П'ята частина респондентів вказала, що з батьками у них немає єдиної думки в поглядах на події, що відбуваються в світі та країні.

Таким чином, одним з найважливіших чинників формування особистості є спілкування між членами сім'ї. По відношенню до підростаючого покоління воно виконує ряд функцій, що визначають успішність соціалізації молоді. Комунікація підлітків з батьками , крім задоволення безпосередньої потреби в спілкуванні, виконує ряд прихованих функцій: соціального контролю, морального та патріотичного виховання, професійної орієнтації, а також формування ціннісного ставлення до сім'ї.

Поряд з цим, важливими комунікативними цінностями для студентської молоді стають спілкування з однолітками та особами протилежної статі. В студентські роки вони виходять на перший план.

Політичні цінності у сучасної студентської молоді сформовані не достатньо, хоча деякі студенти виявляють цікавість до політичних процесів. Однак, у більшості молодих людей уявлення в цій сфері не структуровані та не конкретні. Характерними є патріотичні та демократичні ціннісні орієнтації, такі, як незалежність поглядів, розвиток українського державотворення тощо.

Висновки. Система ціннісних орієнтацій сучасної студентської молоді, являє собою систему з традиційних цінностей: сім'я, здоров'я, комунікація та цінностей, пов'язаних з досягненням успіху: гроші, незалежність, самореалізація і т.д. Рівновага між ними є нестійкою. Моральні цінності майже не увійшли до списку базових цінностей сучасної студентської молоді, а духовні і культурні цінності займають останні рядки. Це пов'язано з тим, що молодь погоджує свою систему цінностей, насамперед, з критеріями життєвого успіху. Такі поняття, як чесно прожити життя, чиста совість, скромність відходять на другий план. Причини такого стану стануть предметом нашого подальшого дослідження.

Список використаних джерел

1. Гаврилюк В. В. Динамика ценностных ориентаций в период социальной трансформации / В. В. Гаврилюк, Н. А. Трикоз // Социологические исследования. – 2002. – № 1. – С. 96–105.
2. Головаха Е. И. Жизненная перспектива и профессиональное самоопределение молодежи / Е. И. Головаха. – К.: Наукова думка, 1988. – 132 с.
3. Эриксон Э. Идентичность: юность и кризис ; [пер. с англ. А. В. Толстых] / Э. Эриксон. – М.: Флинта, 2006. – 342 с. – (Серия: Библиотека зарубежной психологии).
4. Замогильный С.И., Ставропольский Ю.В., Дордагва Т. Конкретно-исторические формы ценностных установок молодежи / С.И.Замогильный, Ю.В.Ставропольский, Т Дордагва. // Вестн. Моск. ун-та. 2008. - №3. с. 140.
5. Леонтьев Д. А. Профессиональное самоопределение как построение образов возможного будущего / Д. А. Леонтьев, Е. В. Шелобанова // Вопросы психологии. – 2001. – № 1. – С. 58–65.
6. Олинець Т. В. Формування крос-культурних цінностей студентів ищих навчальних закладів / Т. В. Олинець // Педагогічний дискурс. – 2012. – Вип. 13. – С. 251–256.
7. Панина Н.В. Молодь України: структура цінностей, соціальне самопочуття і морально-психологічний стан в умовах тотальної аномії / Н. В. Панина // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2001. – № 1. – С. 5–26.
8. Семенов В.Е. Ценностные ориентации современной молодежи / В. Е. Семёнов // Социс. – 2007. – № 3. – С. 37–43.
9. Смирнов В. А. Социальные проблемы молодежи / В. А. Смирнов // Вестник МГУ. Серия 18. «Социология и политология». – 2008. – № 2. – С. 15–29.
10. Сокурянська Л. Г. Вступ до соціології: Навч. посібник / Л. Г. Сокурянська. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – С. 221.

Отримано 23.08.2014 р.

УДК 618.2+618.4]:61:159.9

Ушакова В.Р. °

Харківська медична академія після дипломної освіти, кафедра сексології та медичної психології, здобувач

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ СІМ'Ї ПІСЛЯ НАРОДЖЕННЯ ДИТИНИ

На підставі наукових досліджень у статті проводиться аналіз оцінки ефективності психопрофілактичної роботи з матерями у ранньому післяпологовому періоді в межах медико-психологічної підтримки сім'ї після пологів. Психопрофілактична робота з матерями здійснювалася за допомогою індивідуальних консультацій з жінками та направлена на